

Henryka Ilgiewicz

- ▶ Instytut Badań Kultury Litwy, Wilno
- ▶ (Lithuanian Culture Research Institute; Vilnius, Lithuania)
- ▶ e-mail: ilgiewicz@mail.ru
- ▶ ORCID: 0000-0002-4504-5638

DOI: 10.15290/mhi.2025.24.02.10

AKADEMICKIE KOŁO PRAWNIKÓW STUDENTÓW UNIwersYTETU STEFANA BATOREGO W WILNIE

Abstrakt

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie działalności Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, statutowych celów i zadań, głównych dziedzin działalności (odczyty, wydawnictwo, organizowanie konkursów krasomówczych i imprez, prowadzenie biblioteki i czytelní), struktury Koła (komisje i sekcje), a także jego członków, ich praw i obowiązków, uczestnictwa w działalności Koła.

Artykuł został napisany głównie na podstawie materiałów źródłowych znajdujących się w Państwowym Archiwum Centralnym Litwy w Wilnie (*Lietuvos centrinis valstybės archyvas*). Materiały, niestety, są niekompletne. Brakuje dokumentów z lat 1919–1932. W tych latach Koło kilka razy rozpoczynało działalność i po niedługim czasie ją przerywało. O wiele lepiej udokumentowana jest działalność Koła od końca 1933 roku, kiedy wzmocniono kontrolę nad działalnością organizacji studenckich. Zaczęto m.in. wymagać od nich składania sprawozdań z działalności ogólnej i zarządów, sprawozdań finansowych, a także informowania władz uniwersytetu o składzie osobowym zarządów.

Nader skromnie przedstawiają się źródła drukowane. Króciutkie sprawozdania zamieszczane w czasopiśmie „Alma Mater Vilnensis” dalekie są od dokładności. Ogólne wiadomości o Kole podaje także profesor Uniwersytetu Stefana Batorego Stanisław Pigoń w artykule *Koła naukowe studentów USB w latach 1919–1929*, opublikowanym

w wydanej w 1929 w Wilnie *Księdze pamiątkowej ku uczczeniu CCCL założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, organizacje studenckie, Akademickie Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego

STUDENTS' ACADEMIC CIRCLE OF LAWYERS OF STEFAN BATORY UNIVERSITY IN VILNIUS

Abstract

The purpose of this article is to present the activities of the Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University in Vilnius, its statutory goals and tasks, main areas of activity (lectures, publishing, organizing oratory competitions and events, running a library and reading room), the structure of the Circle (committees and sections), as well as its members, their rights and obligations, and participation in the Circle's activities.

The article was written mainly on the basis of source materials located in the Central State Archives of Lithuania in Vilnius (*Lietuvos centrinis valstybės archyvas*). Unfortunately, the materials are incomplete. There are no documents from the years 1919–1932. The Circle's activities are much better documented from the end of 1933, when the university authorities' control over the activities of student organizations was tightened. Among other things, reports were required to be submitted on general and board activities, financial reports, and information on the composition of boards.

Printed sources are scarce. The short reports published in the magazine "Alma Mater Vilnensis" are far from accurate. There are also no broader studies. General information about the Circle was provided by Professor Stanisław Pigoń of the Stefan Batory University in his article *Koła naukowe studentów USB w latach 1919–1929* [*Students' Academic Circles at the Stefan Batory University in the Years 1919–1929*] published in the second volume of the commemorative book titled *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929* [*Celebrating the CCCL Anniversary of founding and X Anniversary of Revival of Vilnius University, Vol. 2: Ten Years 1919–1929*], published in Vilnius in 1929.

Keywords: Stefan Batory University in Vilnius, student organizations, Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University

1. Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919–1933

Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie rozpoczął swą działalność w październiku 1919 roku. Nie zważając na trudne warunki w zrujnowanym przez wojnę i okupację kraju, pracę na wydziale podjęło wielu znanych uczonych i doświadczonych nauczycieli akademickich. Prawo kościelne wykładał profesor Alfons Parczewski, a po jego śmierci w roku 1933 – Bolesław Wilanowski, ekonomię polityczną – Władysław Zawadzki, prawo rzymskie – Franciszek Bossowski, naukę o państwie i prawo państwowe – Wacław Komarnicki, prawo cywilne – Eugeniusz Waśkowski, prawo i procedury karne – Bronisław Wróblewski, prawo sądowe polskie i litewskie, jak również historię ustroju Polski i Litwy – Stefan Ehrenkreutz, nauki skarbowości i prawo skarbowe – Mieczysław Gutkowski, teorię i filozofię prawa – Jerzy Lande, prawo administracyjne – Jerzy Panejko, historię ustroju i prawo Zachodniej Europy – Iwo Jaworski, prawo handlowe – Adam Chetmoński¹.

Po pewnym czasie grono pracowników Wydziału Prawa i Nauk Społecznych dopełnili wychowankowie USB, którzy karierę naukową rozpoczynali jako asystenci przy katedrach wydziału. Byli nimi doktorzy: Witold Staniewicz, Stanisław Świaniewicz, Witold Świda, Seweryn Wystouch, Wiktor Sukiennicki, Michał Król i inni².

Na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB kształcono prawników do pracy w sądownictwie, administracji i ustawodawstwie. Studia trwały cztery lata, jednak z różnych przyczyn (problemy zdrowotne i materialne, podjęcie pracy zarobkowej) nierzadko wydłużały się do pięciu lub nawet sześciu lat. W czasie studiów student oprócz wykładów musiał uczestniczyć w co najmniej trzech seminariach. Studia kończyły się obroną pracy magisterskiej. Studenci, którzy mieli powołanie do pracy naukowej, pod kierownictwem swych profesorów pisali i bronili doktoraty³. Według

¹ I. Jaworski, *Wydział prawa i nauk społecznych USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 253–272; A. Święcicki, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego i jego spuścizna*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. naukowa L. Piechnik K. Puchowski, Kraków 1996, s. 94–103.

² I. Jaworski, op. cit., s. 256.

³ Ibidem, s. 256–258.

wspomnień absolwentki USB Eugenii Gumowskiej profesorowie wydziału dokładali wszelkich starań, aby wykształcić fachowców posiadających nie tylko wiedzę prawniczą, ale również szerokie rozeznanie we wszystkich problemach – m.in. społecznych, politycznych czy psychologicznych⁴.

Studia prawnicze na USB cieszyły się niezmiennie dużą popularnością. W roku akademickim 1919/1920 na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych studiowało 119 osób, w latach następnych ich liczba systematycznie wzrastała. W roku akademickim 1930/1931 wydział miał 1126 studentów, w roku 1931/1932 – 1318, w roku 1932/1933 – 1449, w roku 1933/1934 – 1497. W latach następnych ich liczba nieco zmalała. W roku 1934/1935 na wydziale pozostało 1292 studentów, w roku 1935/1936 – 1113, w roku 1937/1938 – 953. Ogółem na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB w latach 1919–1938 studiowało 16846 osób (13996 mężczyzn i 2602 kobiety). Był to najliczniejszy wydział Uniwersytetu Stefana Batorego⁵.

Studenci Wydziału Prawa i Nauk Społecznych brali czynny udział w życiu młodzieży akademickiej. Już w pierwszym roku działalności uczelni pomyśleli o założeniu Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Powstałe w październiku 1919 roku Koło zajmowało się wydawnictwem skryptów, założyło bibliotekę i urządziło kilka odczytów. Działalność Koła została przerwana w czasie wojny polsko-bolszewickiej i wznowiona dopiero w styczniu 1922 roku. Po wejściu Wilna i Ziemi Wileńskiej w skład państwa polskiego Koło opracowało statut odpowiadający nowym warunkom i wstąpiło do Związku Kół Naukowych Polskiej Młodzieży Akademickiej. Członkowie Koła zajmowali się dalej wydawnictwem skryptów, urządzili dwa zebrania naukowe i ogłosili konkurs na rozprawę z dziedziny ekonomii politycznej i prawa karnego. Działalność Koła po pewnym czasie została jednak przerwana⁶. W tym czasie studenci prawnicy zaangażowali się w działalność innych międzywydziałowych organizacji studenckich. Przykładowo w 1923 roku razem z kołami matematyków i fizyków, medyków, polonistów i teologów brali udział w założeniu Zrzeszenia Kół Naukowych Studentów USB⁷.

⁴ E. Gumowska, *Moje studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis...*, s. 104–109.

⁵ M. Gawrońska-Garstka, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł*, Poznań 2016, s. 88–89.

⁶ S. Pigoń, *Koła naukowe studentów USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa...*, s. 611.

⁷ Ibidem, s. 595–597.

W marcu 1927 roku Koło zorganizowało się ponownie. Wznowiło wydawnictwo skryptów, w roku akademickim 1928/1929 uzyskało lokal w budynku uniwersyteckim przy ul. Zamkowej 11, gdzie przeniosło również odziedziczoną po swych poprzednikach i powiększaną staraniem członków biblioteczkę. Liczba członków w ciągu kilku lat wzrosła do 113. Utworzono sekcje: prawa karnego, retoryczną, dochodów niestałych, pośrednictwa pracy i samopomocową. Zorganizowano kilka zebrań z odczytami naukowymi oraz turniej krasomówczy⁸.

Jednak po niedługim czasie Koło jako organizacja oraz jego członkowie zetknęli się z poważnymi trudnościami spowodowanymi światowym kryzysem gospodarczym, który w krajach zachodnich rozpoczął się pod koniec 1929 roku. Ogarnął on również Polskę. Kryzys w bardziej rozwiniętych państwach trwał do 1933 roku, gdy rozpoczęło się powolne ożywienie, natomiast w niektórych krajach słabiej rozwiniętych, w tym w Polsce, do 1935 roku. Kryzys światowy odbił się ujemnie na wszystkich dziedzinach gospodarki polskiej. Polski bilans płatniczy stał się ujemny. W celu ograniczenia wydatków budżetowych znacznie zmniejszono finansowanie wielu instytucji naukowych i kulturowych. Kryzys gospodarczy zaostrzył też stosunki społeczne i narodowościowe⁹.

W październiku 1932 roku Komitet Ekonomiczny Ministrów nakreślił pierwszy program walki z kryzysem. Zakładał on obniżkę cen przemysłowych, oddłużenie rolnictwa, pomoc dla bezrobotnych i organizację robót publicznych. W 1933 roku powstał specjalny Fundusz Pracy dla organizowania i finansowania robót publicznych. Rostły sumy wypłacanych z budżetu zasiłków dla bezrobotnych¹⁰. W 1933 roku przeprowadzono reformę szkolnictwa akademickiego, która od nazwiska Janusza Jędrzejewicza, ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w latach 1931–1934, przeszła do historii pod nazwą reformy jędrzejewiczowskiej¹¹.

⁸ Ibidem, s. 611–612; *Sprawozdanie z działalności za rok akademicki 1926/1927 nadesłały następujące organizacje [akademickie koła studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie]*, „Alma Mater Vilnensis” 1927, z. 6, s. 29.

⁹ W. Roszkowski (Andrzej Albert), *Historia Polski 1914–1993*, wyd. 3 rozszerzone, Warszawa 1994, s. 64–65.

¹⁰ Ibidem, s. 65.

¹¹ J. Jastrzębski, *Reforma szkolnictwa akademickiego z 1933 roku. Zmiany w organizacji uczelni*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2010–2011, t. 7, s. 255–272.

Władze oświatowe zwróciły uwagę również na stowarzyszenia akademickie. W dniu 30 kwietnia 1933 roku ukazało się rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o stowarzyszeniach akademickich¹². Zarządy istniejących stowarzyszeń akademickich, które chciały rozpocząć lub kontynuować działalność, miały swoje statuty dostosować do zasad ustalonych w rozporządzeniu i do końca listopada 1933 roku przedstawić senatowi akademickiemu do zatwierdzenia. Stowarzyszenia, które nie zastosują się do tych postanowień, miały być rozwiązane przez senat z dniem 1 grudnia 1933 roku¹³.

Kierownictwo Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w celu omówienia tej sprawy zwołało w dniu 17 listopada 1933 roku nadzwyczajne walne zebranie członków. Na zebranie przybyła jednak niedostateczna ich liczba, żeby uchwały zebrania były prawomocne. Postanowiono więc 27 listopada 1933 roku zwołać nadzwyczajne zebranie walne w drugim terminie. Wyłoniono również komisję redakcyjną, która miała ostatecznie dopracować nowy statut.

Na nadzwyczajne zebranie walne członków Koła w drugim terminie 27 listopada 1933 roku przybyło 80 członków i kurator Koła, prof. Wacław Komarnicki. Przewodniczącym zebrania został Andrzej Kaduszkiewicz, sekretarzami – Krystyna Kuleszanka i Jerzy Markow. Do prezydium zaproszono Stefana Zagórskiego jako wiceprzewodniczącego i Witolda Misiewicza jako asesora.

Przewodniczący Kaduszkiewicz najpierw udzielił głosu Tadeuszowi Wolskiemu, prezesowi Koła i referentowi komisji rewizyjnej. Wolski przedstawił zmiany w projekcie statutu i zaproponował przyjąć go wraz z ordynacją wyborczą w brzmieniu ustalonym przez komisję redakcyjną. Następnie wywiązała się długa dyskusja, podczas której zabierali głos członkowie Koła: Napoleon Grabski, Zygmunt Międzybłocki, Maria Dziewicka, Witold Krasowski i Józef Obuchowicz. Po omówieniu wszystkich zgłoszonych wniosków przystąpiono do głosowania, podczas którego za zatwierdzeniem statutu z poprawkami zagłosowało 52 członków, przeciwko – 18, powstrzymało się – 10. Ze względu na to, że 10 osób powstrzymało się od głosu, na wniosek Witolda Krasowskiego postanowiono powtórzyć głosowanie i jednocześnie zaapelowano

¹² Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz.U. 1933, nr 30, poz. 259.

¹³ Ibidem, § 25, s. 631.

do osób, które podczas pierwszego głosowania powstrzymały się od głosu, o podjęcie pozytywnej decyzji. Wynik powtórnego głosowania był następujący: za – 62 głosy, przeciwko – 18, powstrzymujących się nie było. Większością trzech czwartych głosów obecnych na nadzwyczajnym zebraniu walnym członków statut i ordynacja wyborcza Koła Prawników Studentów USB zostały zatwierdzone¹⁴.

W dniu 30 listopada 1933 roku zarząd Koła złożył statut i ordynację wyborczą na ręce rektora do zatwierdzenia przez senat Uniwersytetu Stefana Batorego¹⁵. Senat akademicki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie zatwierdził statut Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego z poprawkami na posiedzeniu 23 lutego 1934 roku¹⁶. Według statutu stowarzyszenie oficjalnie nazywało się „Akademickie Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie”, jednak powszechnie używano skróconej nazwy – Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie¹⁷.

2. Członkowie Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Członkowie Koła dzielili się na zwyczajnych i nadzwyczajnych. Przyjęty przez zarząd do stowarzyszenia student winien był wpłacić wpisowe i składkę członkowską za bieżący trymestr, po czym otrzymywał legitymację członkowską. Nieprzyjętym na członka przysługiwało prawo żądania podania motywów odmowy na piśmie. Po upływie roku od daty uchwały zarządu w sprawie przyjęcia danego studenta na członka stowarzyszenia członek nadzwyczajny stawał się z samego prawa członkiem zwyczajnym. Każdy członek zwyczajny z początkiem roku akademickiego, nie później

¹⁴ Protokół II Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z dnia 27.XI.1933 r., Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy, dalej: LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 196–198.

¹⁵ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ul. Zamkowa 11 do Wysokiego Senatu Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na ręce Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [w sprawie zatwierdzenia statutu i ordynacji wyborczej], Wilno, dnia 30 listopada 1933 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 195.

¹⁶ Statut Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 75–84.

¹⁷ Ibidem, art. 1, k. 75.

jednak niż w przeddzień zwołania walnego zebrania sprawozdawczego, winien był zgłosić się do sekretariatu stowarzyszenia celem rejestracji i uiszczenia należnych składek członkowskich. W razie niedopełnienia tego obowiązku mógł być skreślony z listy członków uchwałą zarządu¹⁸.

Liczba członków Koła systematycznie wzrastała. Na dzień 1 lutego 1935 roku było ich 464, na dzień 1 lutego 1936 roku – 537, na dzień 1 stycznia 1938 roku – 712¹⁹. Członkowie Koła, podobnie jak innych organizacji studenckich, często zmieniali się. Jedni odchodzili po skończeniu studiów, inni z powodu przeniesienia się na inne uczelnie, ale najczęściej z powodu niepłacenia składek członkowskich. Przykładowo w roku sprawozdawczym 1934/1935 wstąpiło do Koła 149 członków, a za zaleganie w płaceniu składek członkowskich zostało skreślonych 133²⁰.

Członkowie na zebraniu walnym wybierali z grona członków zwyczajnych zarząd, komisję rewizyjną i sąd koleżeńcki na okres jednego roku. Według statutu zarząd miał składać się z 14 członków i trzech zastępców, jednak tego ściśle nie przestrzegano²¹. Bywało to w poszczególnych latach 10 lub 11 członków, a w roku 1936 nawet 15. O członkach zastępcach w zachowanej dokumentacji w ogóle nie ma danych. Członkowie zarządu wybierali ze swego grona prezesa i dwóch wiceprezesów. Podziału funkcji pomiędzy pozostałych członków zarządu dokonywał prezes. Prezes, pierwszy i drugi wiceprezesowie, sekretarz i skarbnik stanowili prezydium Koła²². Prezesami Koła w latach 1933–1939 byli kolejno: Tadeusz Wolski, Kazimierz Piechowicz, Benedykt Kieńć, Andrzej Święicki, Bronisław Świątnicki, Mieczysław Bukraba, Tadeusz Korzeniowski, kuratorami: prof. Wacław Komarnicki, prof. Jerzy Panejko, doc. dr Andrzej Mycielski, zastępcą kuratora – doc. dr Witold Świda²³.

¹⁸ Ibidem, art. 10–11, k. 76–77.

¹⁹ Lista członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie z dnia 1.II.1935 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 176–182; Wykaz członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na dzień 1 lutego 1936 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 132–147; Wykaz członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na dzień 1 stycznia 1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 63–73.

²⁰ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 163.

²¹ Statut Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, art. 30, k. 80.

²² Ibidem, art. 32, 33, k. 80.

²³ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [o składzie zarządu Koła], Wilno, dnia 30.X.1934 r., LCVA,

Chociaż członkowie zarządu byli wybierani na rok, nierzadko podczas kadencji zachodziły zmiany w jego składzie. Przykładowo w 1934 roku prezes Koła Stanisław Piechowicz ustąpił z zajmowanego stanowiska z powodu zmiany miejsca studiów. Obowiązki prezesa przejął wtedy wiceprezes Benedykt Kieńc²⁴. W tym samym roku z zarządu odeszli z różnych przyczyn wiceprezes gospodarczy Filomena Szłuińska, sekretarz Władysław Kalinowski, bibliotekarz Tomasz Dunowski, kierownik Sekcji Imprez Witold Wiłłejko, a na ich miejsce przyjęto Kazimierza Markowskiego, Edwarda Romejko, Grzegorza Kusztę oraz Czesława Bejnarowicza²⁵.

Zmiany w zarządzie zachodziły również w 1935 roku. W czasie kadencji zrezygnowali z zajmowanych stanowisk: kierownik Komisji Wydawniczej Irena Szarecka (z powodu choroby), kierownik Sekcji Wydawniczej Czesław Bałzowski, kierownik Sekcji Imprez Władysław Piotr Mackiewicz (z powodu powołania do służby wojskowej). Na ich miejsce przyszli: Bronisław Świątecki, Tomasz Dunowski i Dymitr Balejko²⁶.

F. 175, ap. 15, b. 87, k. 151; Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno, ul. Uniwersytecka 7–9 do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [o składzie zarządu Koła wybranego 7.II.1936 r.], Wilno, dnia 9.III.1936 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 126; Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [o składzie zarządu Koła], Wilno, dnia 28.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 74; Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154; Sprawozdanie z ogólnej działalności Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok kalendarzowy 1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 127–128; Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Pana Doc. Dr. Witolda Świdy [o powołaniu Świdy na stanowisko zastępcy kuratora Koła Prawników Studentów USB], Wilno, dnia 11.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 117; T. Juchniewicz, P. Pluta, *Witold Świda. Przyczynek do dziejów wileńskich przyszłego Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2018, t. 18, s. 439–450; J. Dobkowski, *Jerzy Karol Panejko (1886–1973) – zarys biografii*, „Studia Prawnoustrojowe” 2014, nr 26, s. 47–62.

²⁴ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o ustąpieniu Kazimierza Piechowicza ze stanowiska prezesa Koła z powodu zmiany miejsca studiów], Wilno, dnia 15.X.1934 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 150.

²⁵ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB za rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154.

²⁶ Sprawozdanie z ogólnej działalności Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok kalendarzowy 1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 127–128.

Jeszcze większe zmiany zaszły w składzie zarządu wybranym na walnym zebraniu w dniu 7 lutego 1936 roku. W grudniu tego roku wycofali się z zarządu: kierownik Sekcji Wydawniczej Jerzy Pacho, kierownik Sekcji Litograficznej Jan Dubiel, miejscowy redaktor „Prawa” Zbigniew Nanowski, kierownik Sekcji Imprez Naukowych Jan Witold Iwaszkiewicz, kierownik sklepu komisowego Józef Bachórzewski. Na ich miejsce weszli do zarządu: Mieczysław Woronicz, Mikołaj Bułak, Jan Piasecki, Jerzy Germaniuk, Zofia Barańska. Ponadto z początkiem 1937 roku ustąpił ze stanowiska prezesa Andrzej Świąćicki wskutek powołania do służby wojskowej²⁷.

Oprócz częstych zmian w zarządzie w czasie kadencji powstawały również innego rodzaju problemy. Na przykład dnia 15 marca 1937 roku na walnym zebraniu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB został wybrany nowy zarząd, jednak nie mógł przystąpić do swych obowiązków, ponieważ część członków Koła złożyła skargę o jakoby dopuszczonym naruszeniu przepisów ordynacji wyborczej. Rektor Witold Staniewicz na czas dochodzenia w tej sprawie mianował tymczasowy zarząd w następującym składzie: Kazimierz Kempński, Wacław Tarasiewicz, Wincenty Tymański, Jan Witold Iwaszkiewicz, a także polecił dotychczasowemu zarządowi przekazać funkcję wymienionym kolegom²⁸.

Pod wpływem tych wszystkich wydarzeń kurator Koła doc. dr Andrzej Mycielski uznał, że nie jest w stanie bez pomocy wywiązywać się należycie z powierzonych obowiązków kuratora i prosił rektora o wyznaczenie mu do pomocy doc. Witolda Świdę²⁹. Prośba Mycielskiego była uwzględniona i senat akademicki na posiedzeniu w dniu 4 czerwca

²⁷ Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów USB w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 101; Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [o ustąpieniu Andrzeja Świąćickiego ze stanowiska prezesa Koła wobec powołania go do służby wojskowej], Wilno, dnia 18 września 1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 148.

²⁸ Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Zarządu Koła Prawników Studentów USB [o powołaniu Tymczasowego Zarządu Koła], Wilno, dnia 20.III.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 121; Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Pana Doc. dr. Andrzeja Mycielskiego Kuratora Koła Prawników Studentów USB [o powołaniu Tymczasowego Zarządu Koła], Wilno, dnia 20.III.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 121.

²⁹ Doc. Dr Andrzej Mycielski do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [prośba o wyznaczenie zastępcy kuratora Koła Prawników Studentów USB], Wilno, 22.V.1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 119.

1937 roku powziął jednogłośnie uchwałę dotyczącą powołania doc. Witolda Świdy na stanowisko zastępcy kuratora Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie³⁰.

Dochodzenie w sprawie wszczętej w związku ze skargą na sposób przeprowadzenia wyborów w Kole Prawników Studentów USB w dniu 15 marca 1937 roku zakończyło się orzeczeniem sędziego dyscyplinarnego z dnia 10 maja 1937 roku, który w wyniku przeprowadzonego postępowania dowodowego uznał obwinionych członków Koła Bohdana Nagurskiego i Bronisława Świąteckiego za zwolnionych od zarzutu nadużyć w okresie wyborów w 1937 roku. Wobec zakończenia sprawy dyscyplinarnej rektor na mocy przepisu §10, punkt 3, litera „r” rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 roku o stowarzyszeniach akademickich³¹ oraz zgodnie z art. 144 ordynacji wyborczej Koła Prawników Studentów USB³² poinformował osoby zainteresowane, że wybrany zarząd odzyskuje przysługujące mu prawa. W związku z tym mianowany 20 marca 1937 roku tymczasowy zarząd powinien przekazać swoje funkcje zarządowi Koła obranemu w głosowaniu w dniu 15 marca 1937 roku. Przekazanie i objęcie funkcji miało odbyć się protokołarnie w obecności kuratora Koła³³.

³⁰ Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Pana Doc. Dr. Witolda Świdy [o powołaniu Świdy na stanowisko zastępcy kuratora Koła Prawników Studentów USB], Wilno, dnia 11.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 117.

³¹ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r. o stowarzyszeniach akademickich, Dz.U. 1933, nr. 30, poz. 259, §10, punkt 3, litera „r” głosił: „zażalenia na sposób przeprowadzenia wyborów i dokonania poszczególnych czynności rozstrzyga rektor”.

³² Ordynacja wyborcza Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 86–100. Art. 144 głosił: „O ważności wyborów względem mandatów decyduje Rektor Uczelni”.

³³ Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego Witold Stankiewicz do Panów Kazimierza Kempnińskiego, Wacława Tarasiewicza, Wincentego Tzymańskiego, Jana Iwaszkiewicza jako tymczasowo pełniących funkcje Zarządu Koła Prawników Studentów USB oraz do Zarządu Koła Prawników Studentów USB, obranego w głosowaniu w dniu 15 marca 1937 r., Wilno, dnia 2.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k.120; Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pana Doc. Dr. Andrzeja Mycielskiego, Kuratora Koła Prawników Studentów USB, Wilno [w sprawie zarządu Koła], dnia 2.VI. 1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 120.

Zgodnie z zarządzeniem rektora w dniu 19 czerwca 1937 roku w lokalu Koła Prawników Studentów USB odbyło się zebranie walne, na którym w obecności zastępcy kuratora Koła doc. dr. Witolda Świdy odbyło się przekazanie funkcji przez tymczasowy zarząd obranemu zarządowi i ten ostatecznie ukonstytuował się³⁴.

Przygaszony konflikt jednak się tlił i przejawiał się znowu na początku roku akademickiego 1937/1938 w związku z ustąpieniem ówczesnego prezesa Bronisława Świątnickiego, który skończył studia ze stopniem magistra, a obowiązki prezesa przejął wiceprezes naukowy Mieczysław Woronicz. Członkowie zarządu z listy nr 2 (Narodowy Komitet Wyborczy) nie byli z tego zadowoleni i zażądali wyboru nowego prezesa, co też uczyniono. Jednak wybory nie przyniosły rozwiązania, gdyż wysunęli dwaj kandydaci – Mieczysław Woronicz z listy nr 1 oraz Witalis Bukraba z listy nr 2 – otrzymali po równej liczbie głosów. Ponieważ w statucie taka sytuacja nie była przewidziana, kurator Koła doc. dr. Andrzej Mycielski zgłosił poprawkę do statutu mówiącą, że w razie równości głosów kwestię rozstrzyga losowanie. Do rozstrzygnięcia tej kwestii pracami Koła miał kierować p.o. prezesa Mieczysław Woronicz³⁵.

W dniu 17 października 1937 roku ukazało się nowe rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o stowarzyszeniach akademickich i Koło Prawników Studentów USB, podobnie jak inne stowarzyszenia akademickie, miało ją uwzględnić i wnieść do statutu kolejne poprawki³⁶. W dniu 9 listopada 1938 roku w Sali Śniadeckich odbyło się walne sprawozdawczo-wyborcze zebranie Koła. W porządku dziennym zebrania były przewidziane: odczytanie sprawozdań zarządu i komisji rewizyjnej, dyskusja nad sprawozdaniami, uchwalenie absolutorium dla ustępującego zarządu i wybory nowego, uchwalenie budżetu na rok 1938, wolne wnioski. Niestety ani protokół tego zebrania, ani lista członków wybranego zarządu nie zachowały się³⁷.

³⁴ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o ukonstytuowaniu się Zarządu Koła], Wilno, dnia 28.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 74.

³⁵ Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Prawników Studentów USB za rok 1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 54.

³⁶ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1937 r. o stowarzyszeniach akademickich (Dz.U. 1937 nr 78, poz. 572).

³⁷ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji ks. Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [prośba o wyznaczenie walnego zebrania Koła], Wilno, 31.X.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 37.

W każdym razie i w nowo wybranym zarządzie nie uniknięto problemów. Do poważnego konfliktu doszło wiosną 1939 roku, kiedy pełniący obowiązki gospodarza lokalu członkowie zarządu Aleksander Górski usunął wiszący w lokalu Koła portret wybitnego polskiego działacza politycznego Romana Dmowskiego. Portret zmarłego w styczniu 1939 roku polityka w lokalu Koła został zawieszony na mocy uchwały prezydium Koła z dnia 6 marca 1939 roku. Jednak nie wszyscy członkowie zarządu zaakceptowali wywieszenie portretu działacza Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego i – czując poparcie części kolegów – Górski portret Dmowskiego usunął, za co na posiedzeniu Koła w dniu 27 kwietnia 1939 roku został uchwałą zarządu zawieszony w wykonywaniu swych obowiązków.

Ponadto 30 kwietnia tego roku do sądu dyscyplinarnego dla studentów USB wystosowano w imieniu zarządu Koła Prawników Studentów USB pismo podpisane przez prezesa Koła Witalisa Bukrabę i sekretarza Aleksandrę Piechowiczówną. W piśmie proszono o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciw Aleksandrowi Górskiemu, studentowi trzeciego roku Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, za samowolne usunięcie portretu Romana Dmowskiego oraz zelżenie pamięci polityka nazwaniem portretu „jakimś obrazkiem”³⁸

Jednak część członków zarządu Koła Prawników Studentów USB – Walenty Jermołowicz, Bronisław Michnowicz, Czesław Budrewicz, Mieczysław Jaśkiewicz i Józef Mączyński – wstała w obronie Aleksandra Górskiego. W dniu 3 maja 1939 roku złożyli oni podanie rektorowi USB, w którym udowadniali, że uchwała o zawieszeniu Górskiego w czynnościach gospodarza lokalu Koła została przyjęta na posiedzeniu zarządu znikomą większością głosów (8 głosów za, 6 przeciw) i ma charakter wyraźnie polityczny. Pierwszy wniosek złożony przez Górskiego o wyasygnowanie kwoty na zakupienie portretów prezydenta RP Ignacego Mościckiego i marszałka Józefa Piłsudskiego został przez Witalisa Bukrabę pominięty bez przeprowadzenia nad nim dyskusji i głosowania, a w czasie jego zgłoszenia członkowie zarządu z listy narodowej zachowywali się prowokacyjnie.

³⁸ Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno, ul. Uniwersytecka 7–9 do Sądu Dyscyplinarnego dla studentów USB w Wilnie, Wilno, dnia 30 kwietnia 1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 16.

Uwzględniając wszystkie te okoliczności, studenci prosili o: 1) odwołanie uchwały zawieszającej Górskiego w czynnościach gospodarza Koła, 2) niedopuszczenie do dalszego wyciągania powyższej sprawy na porządek obrad, 3) udzielenie zezwolenia na skierowanie do sądu dyscyplinarnego sprawy Walentego Szwabowicza, który zdjęcie portretu Dmowskiego zakwalifikował jako kradzież, co było zniewagą Górskiego i obecnych przy tym kolegów, 4) pociągnięcie do odpowiedzialności przewodniczącego zebrania Witalisa Bukrabę³⁹.

Całą tę sprawę po jakimś czasie udało się załatwić kompromisowo. Kurator Koła doc. dr Andrzej Mycielski 25 maja 1938 roku donosił rektorowi pisemnie, że Aleksander Górski został przywrócony do pełnienia obowiązków gospodarza lokalu, a na ścianie w lokalu Koła Prawników Studentów USB wywieszono portret marszałka. Czy został powieszony z powrotem portret Romana Dmowskiego, kurator nie wspominał⁴⁰.

3. Działalność Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w latach 1934–1939

Według statutu Akademickie Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie było stowarzyszeniem naukowym w rozumieniu prawa o stowarzyszeniach⁴¹. Jego celem było: a) ułatwienie członkom stowarzyszenia pracy naukowej, b) niesienie członkom stowarzyszenia pomocy, c) pielęgnowanie życia koleżeńskiego wśród członków stowarzyszenia⁴².

Środkami do osiągnięcia powyższych celów były: a) działalność naukowa stowarzyszenia, polegająca na utrzymywaniu księgozbioru naukowego i czytelnicy czasopism naukowych, ogłaszanie konkursów na prace naukowe, organizowanie zebrań naukowych z referatami i dyskusją, współudziale w wydawaniu akademickich

³⁹ Podanie członków Zarządu Koła Prawników Studentów USB do Jego Magnificencji Księdza Rektora USB w Wilnie [w sprawie Aleksandra Górskiego], Wilno, dnia 3 maja 1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 17–18.

⁴⁰ Kurator Koła Prawników [Studentów USB] do JM Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno, 25.V.1938, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 15.

⁴¹ Statut Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, art. 1–2, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 75.

⁴² Ibidem, art. 6, k. 75.

czasopism naukowych, fundowaniu stypendiów naukowych oraz na organizowaniu sekcji naukowych i kursów przygotowawczych, b) działalność samopomocowa stowarzyszenia, polegająca na dostarczaniu członkom stowarzyszenia wszelkiego rodzaju pomocy naukowych przez wydawanie, sprzedawanie i wypożyczanie członkom stowarzyszenia krótkoterminowych, bezprocentowych pożyczek oraz utrzymywanie stałego kontaktu z władzami uniwersyteckimi i innymi w interesie członków stowarzyszenia, c) działalność towarzyska, polegająca na organizowaniu sekcji i urządzaniu imprez towarzyskich⁴³.

Dla ułatwienia osiągnięcia celów i zadań przewidzianych statutem powoływano komisje i sekcje Koła. W latach 1934–1935 działały: Komisja Wydawnicza, Sekcja Wydawnicza, Sekcja Imprez i Sekcja Samopomocowa, w latach 1936–1938 – Komisja Wydawnicza, Sekcja Wydawnicza, Sekcja Wydawnictw Naukowych, Sekcja Litograficzna, Sekcja Imprez Naukowych, Sekcja Imprez⁴⁴.

4. Działalność naukowa

Działalność naukowa członków Akademickiego Koła Prawników Studentów USB przejawiała się głównie w organizowaniu posiedzeń naukowych z referatami wygłaszanymi najczęściej przez samych członków Koła, profesorów i absolwentów USB, niekiedy przez prelegentów zaproszonych z innych instytucji. Na przykład w roku 1934 na posiedzeniach Koła zostały wygłoszone następujące referaty: 1–3. Józef Wasilewski *Teoretyczna i praktyczna szkoła kryminalistyki* (referat został wygłoszony w ciągu trzech kolejnych posiedzeń), 4. dr Henryk Dembiński *Normy prawne a ich ideologia*, 5. Michał Pawłowski *Istota teorii poznania w świetle teorii prawa*, 6. Ksawery Pruszyński *Zagadnienie Palestyny*, 7. Józef Wasilewski *Rewizja*, 8. Witold Krasowski *Walka klas*, 9. doc. dr Andrzej Mycielski *Problem wyboru prezydenta*

⁴³ Ibidem, art. 7, k. 75–76.

⁴⁴ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154; Sprawozdanie z ogólnej działalności Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok kalendarzowy 1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 127–128; Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów USB w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 101.

według projektu konstytucji, 10. prof. Wiktor Sukiennicki *Pojęcie praworządności w państwie sowieckim*, 11. Napoleon Grabowski *Recydywa i recydywista*, 12. Michał Lebecki *Liberalizm, socjalizm czy solidaryzm*, 13. Wiktor Szlager *Od upadku do niepodległości*⁴⁵.

Intensywnie prowadzono działalność odczytową również w 1935 roku.

Na posiedzeniach naukowych Koła wysłuchano i przedyskutowano wtedy 11 referatów:

1. mgr. Mikołaja Leonieniego *Sprawiedliwość w prawie karnym*, 2. Władysława Ryńczy *Stosunki społeczne w Zagłębiu Węglowym*, 3. mgr. Mikołaja Leonieniego *Przestępstwo a solidaryzm w prawie karnym*, 4. dr. Henryka Dembińskiego *Doktryna i rzeczywistość faszystowskich Włoch*, 5. Bronisława Świątnickiego, Witolda Sosnowskiego, Andrzeja Święckiego i J. Duchnowskiego *Przemysł ludowy na ziemiach północno-wschodnich (sprawozdanie z prac w terenie)*, 6. inż. S. Symonowicza *Rola rolnictwa w życiu gospodarczym województw północno-wschodnich*, 7. Teodora Nagórskiego *Miasta Nowogródzyczny i Wileńszczyzny jako ośrodki gospodarcze*, 8. Aleksandra Tańskiego *Stan obecny i możliwości rozwoju przemysłu i handlu na ziemiach północno-wschodnich*, 9. dr. S. Paczyńskiego *Akcja Funduszu Pracy na terenie województwa wileńskiego*, 10. doc. dr. Stanisława Świaniewicza *Problem ziem wschodnich w polityce gospodarczej Polski*, 11. dyrektora E. Kopecia *Zasady funkcjonowania i rola giełdy towarowej w życiu gospodarczym ziem północno-wschodnich*⁴⁶.

W latach następnych liczba wygłaszanych odczytów znacznie zmalała. Na przykład w 1937 roku wysłuchano tylko dwóch referatów. Na zebraniu Koła 19 lutego prof. Iwo Jaworski wygłosił referat *Kryzys konstytucjonalizmu zachodnio-europejskiego*, a na zebraniu 26 lutego – doc. dr Andrzej Mycielski referat *Podstawy ideologiczne faszyzmu*⁴⁷.

⁴⁵ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 155–156.

⁴⁶ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 127–128.

⁴⁷ Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 101.

Dużą popularnością cieszyły się urządzone przez Koło turnieje krasomówcze. Przykładowo turniej urządzony w dniu 8 lutego 1935 roku w Sali Śniadeckich ściągnął około 500 widzów. Do turnieju stanęło siedmiu członków Koła. W skład jury wchodził: prof. Bronisław Wróblewski, prezes Sądu Okręgowego Michał Kaduszkiewicz oraz delegat Rady Adwokackiej mecenas Stanisław Bagiński. Pierwszym tematem przemówień była obrona albo oskarżenie zabójcy Poloniusza z utworu Szekspira *Hamlet*, drugim tematem – obrona albo oskarżenie zabójczyni syna z utworu Karola Huberta Rostworowskiego *Niespodzianka*. Po wysłuchaniu przemówień jury pierwszą nagrodę przyznało Władysławowi Ryńczy, drugą – Napoleonowi Grabowskiemu⁴⁸.

Następny turniej krasomówczy urządzono 6 marca 1937 roku. Zaproponowano następujące tematy przemówień: 1. Sprawa interwencji w Hiszpanii, 2. Zagadnienie kolonii dla Polski, 3. Moralne przygotowanie narodu do wojny. W turnieju wzięło udział ośmiu mówców. Zwycięzca (nazwiska w sprawozdaniu nie wymieniono) został wysłany na ogólnopolski turniej krasomówczy do Warszawy⁴⁹.

Członkowie Koła starali się także nawiązać kontakt z przedstawicielami kół prawniczych w innych miastach. W tym celu delegat Koła Prawników Studentów USB został wysłany na koszt Koła na konferencję prezesów kół prawniczych, która odbywała się w dniach 6–9 listopada 1936 roku w Poznaniu⁵⁰.

Członkowie Koła często zwiedzali różne instytucje związane z przyszłą ich pracą zawodową. Tak w roku 1934 wybierali się oni sześć razy do urzędu śledczego, dwa razy do więzienia, raz do sądu okręgowego oraz dwa razy do sądu apelacyjnego⁵¹. W roku 1935 byli trzy razy w sądzie okręgowym, po dwa razy w urzędzie śledczym i w więzieniu⁵².

⁴⁸ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 164.

⁴⁹ Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 101–102.

⁵⁰ Ibidem, k. 102.

⁵¹ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154–155.

⁵² Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 164.

5. Działalność wydawnicza

Ważne miejsce w działalności Koła zajmowało wydawnictwo skryptów ułatwiających młodzieży akademickiej przygotowanie się do egzaminów. W roku sprawozdawczym 1934/1935 wydano skrypty: 1. *Teoria Prawa*, według wykładów Wiktora Sukiennickiego, 2. *Prawo handlowe*, według wykładów Adama Chełmońskiego, 3. *Prawo cywile (część ogólna i szczegółowa)* według wykładów Eugeniusza Waśkowskiego, 4. *Uzupełnienie do administracji*, według wykładów Jerzego Panejki, 5. *Prawo kościelne i małżeńskie*, według wykładów Boleśława Wilanowskiego, 6. *Prawo karne*, według wykładów Bronisława Wróblewskiego, 7. *Prawo międzynarodowe i prywatne*, według wykładów Wacława Komarnickiego, 8. *Prawo cywilne*, według wykładów prof. Zygmunta Jundziłła, 9. *Uzupełnienie do skarbowości*, według wykładów Mieczysława Gutkowskiego⁵³.

Opracowywano i wydawano skrypty również w latach następnych. W roku sprawozdawczym 1936/1937 ukończono druk skryptów *Prawo skarbowe i nauki skarbowości*, *Filozofia prawa*, *Prawo polityczne i nauka o państwie*, rozpoczęto drukowanie skryptów *Administracja społeczna* oraz *Ekonomia polityczna*⁵⁴.

Oprócz skryptów Koło podjęło się wydania drukiem w języku polskim dwutomowego dzieła austriackiego prawnika i filozofa Hansa Kelsena *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego*. Pierwszy tom dzieła, opracowany z upoważnienia autora przez dr. Tadeusza Przeorskiego i opatrzonej przedmową prof. Jerzego Panejki, ukazał się drukiem w 1935 roku w Wilnie jako wydawnictwo Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego⁵⁵. Tom wydano z zasiłku Rektoratu USB. Wydanie tomu drugiego było związane z poważnymi trudnościami, bowiem z powodu braku środków finansowych Koło nie mogło przez długi czas pokryć kosztów druku, o czym świadczy pismo wystosowane 31 października 1938 roku

⁵³ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 156; Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 168.

⁵⁴ Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 102.

⁵⁵ H. Kelsen, *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego (o rozwinięciu nauki o normie prawnej)*, t. 1, Wilno 1935.

przez wileńską drukarnię „Krajowa” do rektora USB z prośbą o interwencję w sprawie należności w sumie 750 złotych, której Koło Prawników Studentów USB za druk drugiego tomu książki Kelsena *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego* dotychczas drukarni nie uiściło⁵⁶. Rektor wyznaczył subsydium w wysokości 800 złotych Sekcji Wydawnictw Naukowych Akademickiego Koła Prawników Studentów USB, z których ta rozliczyła się z drukarnią⁵⁷.

6. Urządzenie siedziby i biblioteki Koła

Niemąło uwagi członkowie Koła udzielali urzędzeniu lokalu, prowadzeniu biblioteki i czytelnii. Pierwsza siedziba Koła Prawników Studentów USB znajdowała się w lokalu przy ul. Zamkowej 11. W 1934 roku na skutek starań zarządu został przydzielony inny lokal przy ul. Uniwersyteckiej 7, o powierzchni znacznie większej od poprzedniego, ale potrzebujący gruntownego remontu. Koszty remontu wynosiły 758 złotych 53 groszy. Rektor na ten cel wydzielił 200 złotych. Pozostającą sumę w wysokości 558 złotych 53 groszy musiało pokryć same Koło, które takich pieniędzy nie miało. Z pomocą przyszedł nowy kurator Koła prof. Jerzy Panejko, który przekazał Kołu 106 egzemplarzy skryptu *Uzupełnienia do administracji*. Uzyskana za sprzedaż skryptów suma oprócz pokrycia wydatków na remont umożliwiła obniżenie dla studentów niezamożnych ceny poszczególnych egzemplarzy skryptu z 8 złotych na 4 złote. Ponadto prof. Panejko przekazał Kołu na własność 15 obrazów dla udekorowania czytelnii. Uroczyste otwarcie nowego lokalu Koła odbyło się 26 stycznia 1935 roku. Aktu poświęcenia dokonał ksiądz prof. Ignacy Świrski. Uroczystość zaszczylił swą obecnością rektor Witold Staniewicz⁵⁸.

Do wyremontowanego lokalu przeniesiono również bibliotekę i czytelnię Koła. W roku 1933 biblioteka koła liczyła 740 tomów książek, do końca roku sprawozdawczego 1934/1935 ich liczba wzrosła do 1003. Z biblioteki korzystało 351 czytelników.

⁵⁶ Drukarnia „Krajowa”, Wilno, ul. Gdańska 6 do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, 31.X.1938, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 29.

⁵⁷ Sprawozdanie rachunkowo-kasowe [Akademickiego Koła Prawników Studentów USB] za czas od 1.I.1938 do 31.XII.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 26.

⁵⁸ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 162.

Wypożyczenie książek odbywało się trzy razy tygodniowo. Funkcję bibliotekarza w latach 1934–1937 pełnili: Mieczysław Sosnowski, Tomasz Dunowski, Czesław Firer, Andrzej Świącicki, Henryk Biełuński, Wiktor Poźniakowicz⁵⁹.

Czasopisma i dzienniki można było czytać na miejscu w czytelni. Prenumerowano m.in. dzienniki: „Słowo”, „Dziennik Wileński”, „Gazeta Polska”, „ABC–Nowiny Codzienne”, „Gazeta Warszawska”, „Słowo Pomorskie”, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, „Kurier Poranny”, „Robotnik”, „Monitor Polski”, „Polska Gospodarcza”, „Wiadomości Literackie”, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, „Sprawy Narodowościowe”, „Kwartalnik Statystyczny”. Prenumerowano pisma o różnych kierunkach politycznych, żeby dać czytelnikom możliwość wyrobienia obiektywnego sądu o aktualnych zagadnieniach społecznych i politycznych.

Ponadto wiele pism otrzymywano bezpłatnie. Na przykład w roku sprawozdawczym 1934/1935 do czytelni Koła nadchodziły bezpłatnie 55 pisma, w tym: „Dziennik Ustaw RP”, „Wileński Dziennik Wojewódzki”, „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego”, „Wileński Przegląd Prawniczy”, „Gazeta Sądowa Warszawska”, „Przegląd Gospodarczy Ziem Północno-Wschodnich”, „Praca i Opieka Społeczna”, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, „Głos Sądownictwa”, „Prawo” i wiele innych⁶⁰. Podobną liczbę tytułów gazet i czasopism prenumerowano i otrzymywano w darze również w latach następnych. Przykładowo w roku sprawozdawczym 1936/1937 czytelnia Koła prenumerowała 13 czasopism, a 54 otrzymała bezpłatnie⁶¹.

Otrzymywane czasopisma rejestrowano w specjalnej księdze, a dla orientacji czytelników w czytelni wywieszano dwie tablice, zawierające wykaz posiadanych czasopism fachowych i treści ogólnej. Ponadto przy czytelni kompletowano specjalną biblioteczkę podręczną, zawierającą dzienniki ustaw i dzienniki urzędowe poszczególnych ministerstw. Katalog tej biblioteczki wywieszony był w lokalu

⁵⁹ Ibidem, k. 168; Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników Studentów USB w Wilnie za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 101; W. Dąbrowski, *Zamiast kroniki*, „Alma Mater Vilnensis” 1933, z. 11, s. 110.

⁶⁰ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 168–170.

⁶¹ Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów USB w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 102.

czytelni, a z wymienionych w nim dzieł czytelnicy mogli korzystać w godzinach dyżuru kierownika czytelni. Czytelnia na ogół cieszyła się dużą frekwencją, przeciętnie 60–80 osób dziennie, najwięcej w godzinach popołudniowych⁶².

Kierownikiem czytelni Koła do 8 listopada 1934 roku był Stanisław Łopatecki, po nim stanowisko przejął Edward Szuniewicz. Kierownik czytelni dyżurował od godziny 16 do 20 codziennie z wyjątkiem świąt. Poza ogólnym nadzorem nad czytelnią Koła do jego obowiązków należało sprzedawanie skryptów, przyjmowanie opłat członkowskich, kompletowanie roczników ważniejszych czasopism naukowych, prowadzenie albumu fotografii oraz albumu wycinków prasowych z życia i działalności Koła⁶³.

7. Imprezy

Za urządzenie imprez towarzyskich i dochodowych Koła była odpowiedzialna Sekcja Imprez. Każdego roku urządzano tradycyjną „Herbatkę zapoznawczą”, opłatek w okresie świąt bożonarodzeniowych, a także wycieczki do teatrów wileńskich. W roku 1934 członkowie Koła 13 razy byli w Teatrze na Pohulance i osiem razy w Teatrze „Lutnia”, w roku 1935 – siedem razy w Teatrze na Pohulance i jeden raz w Teatrze „Lutnia”.

Ponadto w 1934 roku odbyła się impreza na zakończenie karnawału i jeden dancing wiosenny⁶⁴. Dużą popularnością cieszył się doroczny bal prawników. W lutym 1935 roku taki bal odbył się w kasynie garnizonowym, w lutym 1937 roku – w Sali Miejskiej. Dochody uzyskane z balu szły na potrzeby Koła. Przykładowo dochód z balu w kasynie garnizonowym w 1935 roku wynosił 631 złotych 33 groszy⁶⁵.

⁶² Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 168–170.

⁶³ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 168–170.

⁶⁴ Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154–155.

⁶⁵ Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 170; Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 102.

Zakres działalności Koła w niemałym stopniu zależał od posiadanych środków pieniężnych. Dochody Koła pochodziły z opłat członkowskich, zysków z przedsiębiorstw i imprez, sprzedaży skryptów i znaczków, subwencji Rektoratu. Wydatkowano je na wynagrodzenia pracy kierownika czytelni, maszynistki, woźnego, ubezpieczenie społeczne, drobny remont, zakup materiałów kancelaryjnych, wydawnictwo, zakup książek i prenumeratę czasopism, organizację imprez.

W roku 1934 przychód Koła wynosił 6736,09 złotych, rozchód – 6308,29 złotych, w roku 1935 przychód – 6069,50 złotych, rozchód – 6039,47 złotych, w roku 1937 przychód – 5279,38 złotych, rozchód – 4730,78 złotych, w roku 1938 przychód – 5402,56 złotych, rozchód – 5402,56 złotych. W tymże roku na rachunek Sekcji Wydawnictw Naukowych otrzymano dodatkowe subsydium z Rektoratu w wysokości 800 złotych na pokrycie zadłużenia w drukarni „Krajowa” za druk drugiego tomu pracy Hansa Kelsena⁶⁶.

8. Zakończenie

Działalność Koła Prawników Studentów USB, jak i wielu innych polskich organizacji, została zakłócona przez wybuch drugiej wojny światowej i klęskę poniesioną w walce z hitlerowskimi Niemcami oraz ze Związkiem Sowieckim we wrześniu 1939 roku.

Wilno zostało zajęte przez Armię Czerwoną 18–19 września 1939 roku i w ciągu 40 dni w mieście gospodarzyli okupanci sowieccy.

Pomimo ciężkich warunków wojennych Uniwersytet Stefana Batorego w październiku 1939 roku rozpoczął kolejny rok akademicki. Działalność w ograniczonym zakresie kontynuowało także Koło Prawników Studentów USB. Jeszcze w dniu 18 listopada 1939 roku prezes Koła Tadeusz Korzeniowski i sekretarz Aleksandra Piechowiczówna w imieniu zarządu zwracali się do rektora o zezwolenie na otwarcie lokalu Koła w celu

⁶⁶ Sprawozdanie finansowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1934, Wilno, dnia 23.II.1935 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 159; Sprawozdanie finansowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1935, Wilno, dnia 24.II.1936 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 131; Sprawozdanie kasowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za czas od 1.I.1937 do 1.I.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 59–61; Sprawozdanie rachunkowo-kasowe [Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie] za czas od 1.I.1938 do 31. XII.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 26.

umożliwienia kolegom korzystania z biblioteki. Jednocześnie prosili o wyznaczenie kuratorem Koła w zastępstwie nieobecnego prof. Andrzeja Mycielskiego historyka państwa i prawa, doc. Jana Adamusa⁶⁷.

Jednak działalność Uniwersytetu Stefana Batorego, jak i akademickich organizacji szła ku końcowi. W końcu października 1939 roku Związek Sowiecki na mocy podpisanego 10 października 1939 roku układu przekazał Wilno i obwód wileński Republice Litewskiej. Na rozkaz władz litewskich 15 grudnia 1939 roku polski uniwersytet w Wilnie zakończył działalność. Cały jego majątek przejęli Litwini, którzy w pośpiechu przenosili z Kowna do Wilna poszczególne wydziały Uniwersytetu im. Witolda Wielkiego. Los Uniwersytetu Stefana Batorego podzieliły również wszystkie inne polskie organizacje studenckie⁶⁸.

Władze litewskie nie poprzestały na przejęciu majątku USB i postanowiły rozproszyć polskie środowisko akademickie. Przed samymi świątami Bożego Narodzenia polscy profesorowie, których mieszkania prywatne znajdowały się w budynkach uniwersyteckich, otrzymali nakaz natychmiastowej eksmisji.

Wkrótce potem wydano zarządzenie, ażeby także wszyscy mieszkańcy burs i domów akademickich opuścili je do 1 stycznia 1940 roku. Oznaczało to faktycznie wyrzucania ich na bruk w warunkach ostrej zimy. Setki studentów znalazły się w rozpaczliwej sytuacji. Zatrudnienie mieszkania w przepiętnym uchodźcami Wilnie nie było rzeczą łatwą, przerastało finansowe możliwości większości zamiejskowej, odciętej od rodzin młodości. Powszechne były odmowy opuszczenia burs, na co władze litewskie odpowiedziały przymusowym wysłaniem transportu 600 studentów do Żagor (lit. Žagarė) przy łotewskiej granicy. Dalsze transporty wyjechały w marcu⁶⁹.

⁶⁷ Koło Prawników Studentów USB do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [w sprawie korzystania z lokalu Koła i wyznaczenia kuratora], Wilno, dnia 18.XI.1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 2.

⁶⁸ *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 roku: dokumenty i materiały*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 1991; *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI–XXI amžiai). Kolektyvinė monografija*, Vilnius 2016, s. 507–520.

⁶⁹ P. Łossowski, *Litwa a sprawy polskie 1939–1940*, Warszawa 1985, s. 225–226.

Pozostali w Wilnie profesorowie i studenci zlikwidowanego USB, mimo przeżywanych trudności i grożących represji, usiłowali dalej działać w zmienionych warunkach. Zbierał się niejawnie senat, profesorowie prowadzili tajne zajęcia ze studentami, odbywały się egzaminy. Dla znajdujących się w ciężkich warunkach materialnych zorganizowano pomoc koleżeńską⁷⁰.

Rządy niepodległej Litwy trwały do połowy lata 1940 roku. W końcu maja 1940 roku strona sowiecka oskarżyła władze litewskie o jakoby prowokacyjne działania wobec wojsk sowieckich stacjonujących na Litwie i 14 czerwca 1940 roku wręczyła Litwie ultimatum, w którym żądała utworzenia nowego rządu oraz zezwolenia na wkroczenie dodatkowych sił armii sowieckiej na terytorium Litwy. Ultimatum Litwa przyjęła i 15 czerwca 1940 roku na jej terytorium wkroczyły dodatkowe oddziały Armii Czerwonej. Prezydent Republiki Litewskiej Antanas Smetona zbiegł do Niemiec. W dniu 17 czerwca 1940 roku został utworzony nowy Rząd Ludowy⁷¹.

W dniach 14–15 lipca 1940 roku odbyły się wybory do Sejmu Ludowego. Za pomocą różnych manipulacji większość w wyborach zdobyli komuniści. Sejm Ludowy zebrał się w Kownie 21 lipca i ogłosił ustanowienie władzy sowieckiej na Litwie. Jednocześnie sejm zwrócił się do Rady Najwyższej ZSRR z prośbą o przyjęcie Litwy do ZSRR oraz uchwalił ustawy dotyczące nacjonalizacji ziemi, reformy rolnej oraz nacjonalizacji przemysłu i banków. W dniu 3 sierpnia 1940 roku Litwa na mocy uchwały Rady Najwyższej ZSRR została przyjęta do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich⁷².

Okres sowietyzacji przyniósł ludności polskiej na Litwie nowe doświadczenia. Rozpoczęły się nacjonalizacja majątków i aresztowania osób nieprzychylnych nowej władzy. Represji nie uniknęli również byli pracownicy Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB. Dnia 16 czerwca 1941 roku podczas masowej deportacji ludności polskiej został aresztowany Wiktor Sukiennicki. Zesłano go najpierw do Starobielska, potem do obozu pracy w Kraju Krasnojarskim, gdzie pracował przy wyrąbie lasu.

⁷⁰ Ibidem, s. 227.

⁷¹ J. Urbšys, *Lietuva lemtingaisiais 1939–1940 metais*, Vilnius 1988, s. 40–57, 102–108; L. Truska, V. Kancevičius, *Lietuva Stalino ir Hitlerio sandėrio verpetuose: 1939–1940 m. rugpjūčio 3 d. politinių įvykių kronika*, Vilnius 1990.

⁷² A. Srebrakowski, *Polacy w Litewskiej SRR 1944–1989*, Toruń 2002 s. 65–67.

Stanisław Świaniewicz i Wacław Komarnicki, którzy w tragicznym wrześniu trafili do niewoli sowieckiej, również przebywali w obozach. W 1941 roku na mocy układu Sikorski-Majski zostali oni zwolnieni i różnymi drogami przedostali się na Zachód, gdzie czynnie działali w licznych organizacjach polonijnych⁷³.

Seweryn Wysłouch, który na początku wojny został powołany do wojska, po zajęciu Polski przez Niemcy i Związek Sowiecki został internowany na Litwie. Po wydostaniu się z obozu opuścił Litwę i razem z rodziną zamieszkał na Kujawach. Ukrywając się przed Niemcami, pracował w młynie i gospodarstwie rolnym. Po wojnie pracował jakiś czas w szkolnictwie, potem na stanowisku profesora na Uniwersytetach Łódzkim i Wrocławskim⁷⁴.

Nowy etap tragedii polskiej ludności na Wileńszczyźnie rozpoczął się po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej i zajęciu Litwy, a więc także Wileńszczyzny przez Niemców. Wojska niemieckie zajęły obszar Litwy w ciągu kilku dni (22–29 czerwca 1941 roku). Po miesięcznym okresie zarządu wojskowego na terenie Litwy i okręgu wileńskiego został powołany Generalny Komisariat Litwy, który stał się częścią Komisariatu Rzeszy Ostland, obejmującego także okupowane ziemie Łotwy, Estonii i Białorusi⁷⁵.

Niemcy na zagarniętych ziemiach wprowadzili surowy reżim okupacyjny. Ludność pozbawiono praw politycznych, poddano bezwzględniemu wyzyskowi gospodarczemu, przesiedleniom, przymusowi pracy, a część ludności uległa zagładzie. Prześladowaniom podlegli również byli pracownicy Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB. W nocy z 16 na 17 września 1943 roku aresztowano w Wilnie jako zakładników 100 osób spośród polskiej inteligencji. Dziesięciu z nich, w tym profesorów byłego USB Mieczysława

⁷³ M. Kornat, *Sukiennicki Wiktor (1901–1983), prawnik, historyk, sowietolog*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 45/3, z. 186, Warszawa-Kraków 2008, s. 397–398; Idem, *Świaniewicz (Świaniewicz) Stanisław (1899–1997)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46/1, z. 188, Warszawa-Kraków 2009, s. 124–129; *Komarnicki Wacław (1891–1954) prawnik, polityk* [w:] *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*, t. 1: *Wileński Słownik Biograficzny*, red. H. Dubowik, L.J. Malinowski, Bydgoszcz 2002, s. 159.

⁷⁴ H. Izdebski, *Wysłouch Seweryn (19 III 1900 Pirkowicze koło Drohiczyna – 28 II 1968 Wrocław)*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, Warszawa 1994, s. 568.

⁷⁵ M. Wardzyńska, *Sytuacja ludności polskiej w Generalnym Komisariacie Litwy, czerwiec 1941–lipiec 1944*, Warszawa 1993, s. 28–30; M. Tomkiewicz, *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944*, Warszawa 2008, s. 38–46.

Gutkowskiego i Kazimierza Pelczara, rozstrzelano w Ponarach, a pozostałych wywieziono do obozu prac przymusowych w Prowieniszkach (lit. Pravieniškės) niedaleko Kowna⁷⁶.

Po wojnie wielu mieszkańców Wilna i Wileńszczyzny wybrało wyjazd do Polski w jej nowych granicach. W Polsce znaleźli się również byli pracownicy i absolwenci Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB. Profesorowie Adam Chełmoński, Iwo Jaworski, Witold Świda, Andrzej Mycelski osiedli we Wrocławiu i podjęli pracę na tamtejszym uniwersytecie, Bolesław Wilanowski znalazł się na Uniwersytecie Łódzkim⁷⁷.

Pozostała na Wileńszczyźnie ludność polska, znacznie przeredzona i osłabiona przez wojnę, okupację, represje, pozbawiona prawie całkowicie swej inteligencji, znacznej części spuścizny kulturalnej i odwiecznego związku z Polską, podjęła desperacką walkę o przetrwanie, zachowanie ojczystego języka i kultury. Było to bardzo niełatwe, bowiem litewskie władze sowieckie, podobnie jak władze niepodległej Republiki Litewskiej, ze szczególną podejrzliwością traktowały ludność polską, zwłaszcza inteligencję, mającą tradycje wolności myśli. Toteż wszelkimi sposobami starano się jak najszybciej ich wynarodowić i tym samym pozbawić niebezpiecznego polskiego wpływu na masy ludności litewskiej.

Oprócz środków represyjnych szeroko używano propagandowe. Mówiono i pisano o jakoby przymusowej polonizacji litewskiej ludności w ciągu wieków przez Kościół i dwory, o podstępym zajęciu Wilna przez Polaków w 1920 roku, o antylitewskiej polityce władz polskich w międzywojniu na Wileńszczyźnie⁷⁸ itp.

⁷⁶ H. Pasierbska, *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993, s. 23–25, 53, 84.

⁷⁷ A. Święicki, op. cit., s. 100.

⁷⁸ J. Marcinkevičius, *Retorsijos prieš Vilniaus lietuvių visuomeninės organizacijos buržuazinės-dvarininkinės Lenkijos okupacijos metais*, [w:] *Vilniui 650 metų*, red. kolegija: B. Vaitkevičius (atsakingasis redaktorius), M. Jučas, H. Šadžius, Vilnius 1976, s. 131–144; E. Vidmantas, *Rytų Lietuvos lietuvių lenkinimas per bažnyčias XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje*, [w:] *Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*, red. V. Milius (pirmininkas), K. Garšva, N. Laurinkienė, M. Tamošiūnas, Vilnius 1992, s. 30–45; V. Vadapalas, *Vilniaus klausimas ir tarptautinė teisė*, ibidem, s. 45–64; I. Petrauskienė, *Lenkijos valdžios antilietuviška politika Vilniuje 1935–1939 m.*, ibidem, s. 72–98.

9. Wnioski

Działalność Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie stanowiła istotny element życia akademickiego międzywojennego Wilna. Pomimo licznych trudności – zarówno organizacyjnych, jak i wynikających z sytuacji polityczno-gospodarczej – Koło odegrało znaczącą rolę w rozwijaniu zainteresowań naukowych studentów oraz integracji społeczności akademickiej.

Koło skutecznie realizowało cele statutowe, prowadząc działalność naukową, wydawniczą, samopomocową i towarzyską. Organizowane posiedzenia z referatami naukowymi, konkursy krasomówcze, wydawane skrypty oraz utrzymywana biblioteka i czytelnia świadczą o wysokim poziomie zaangażowania członków.

Koło przyczyniało się również do kształtowania postaw obywatelskich i politycznych, co uwidaczniały konflikty ideowe, takie jak spór wokół portretu Romana Dmowskiego. Spory te odzwierciedlały nastroje nurtujące społeczeństwo w ostatnich latach przedwojennych.

Koło współpracowało z władzami uniwersyteckimi, z innymi kołami akademickimi, z którymi w 1923 roku założyły Zrzeszenie Kół Naukowych Studentów USB.

Koło utrzymywało kontakty również z organizacjami z innych polskich uczelni, weszło do Związku Kół Naukowych Polskiej Młodzieży Akademickiej, w 1936 roku przedstawiciele wileńskiego Koła wzięli udział w konferencji prezesów akademickich kół prawników w Poznaniu, w 1937 roku – w ogólnopolskim turnieju krasomównym w Warszawie.

Kres działalności Koła nastąpił po likwidacji Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 roku.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Doc. Dr Andrzej Mycielski do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [prośba o wyznaczenie zastępcy kuratora Koła Prawników Studentów USB], Wilno, 22.V.1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 119.

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Drukarnia „Krajowa”, Wilno, ul. Gdańska 6 do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, 31.X.1938, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 29.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o ustąpieniu Kazimierza Piechowicza ze stanowiska prezesa Koła z powodu zmiany miejsca studiów], Wilno, dnia 15.X.1934 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 150.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [o ustąpieniu Andrzeja Święckiego ze stanowiska prezesa Koła wobec powołania go do służby wojskowej], Wilno, dnia 18 września 1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 148.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [o ukonstytuowaniu się Zarządu Koła], Wilno, dnia 28.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 74.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Jego Magnificencji ks. Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [prośba o wyznaczenie pomieszczenia na przeprowadzenie walnego zebrania Koła], Wilno, 31.X.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 37.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ul. Zamkowa 11 do Wysokiego Senatu Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na ręce Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego [w sprawie zatwierdzenia statutu i ordynacji wyborczej], Wilno, dnia 30 listopada 1933 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 195.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno, ul. Uniwersytecka 7–9 do Sądu Dyscyplinarnego dla studentów USB w Wilnie, Wilno, dnia 30 kwietnia 1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 16.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Koło Prawników Studentów USB do Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie [w sprawie korzystania z lokalu Koła i wyznaczenia kuratora], Wilno, dnia 18.XI.1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 2.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Kurator Koła Prawników [Studentów USB] do JM Rektora Uniwersytetu Stefana Batorego, Wilno, 25.V.1938, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 15.

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Lista członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie z dnia 1.II.1935 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 176–182.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Ordynacja wyborcza Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 86–100.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Podanie członków Zarządu Koła Prawników Studentów USB do Jego Magnificencji Księdza Rektora USB w Wilnie [w sprawie Aleksandra Górskiego], Wilno, dnia 3 maja 1939 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 17–18.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Protokół II Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z dnia 27.XI.1933 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 196–198.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do Pana Doc. Dr. Andrzeja Mycielskiego, Kuratora Koła Prawników Studentów USB, Wilno [w sprawie zarządu Koła], dnia 2.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 120.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Zarządu Koła Prawników Studentów USB [o powołaniu Tymczasowego Zarządu Koła], Wilno, dnia 20.III.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 121.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Pana Doc. dr. Andrzeja Mycielskiego, Kuratora Koła Prawników Studentów USB [o powołaniu Tymczasowego Zarządu Koła], Wilno, dnia 20.III.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 121.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prof. Witold Staniewicz do Pana Doc. Dr. Witolda Świdy [o powołaniu Świdy na stanowisko zastępcy kuratora Koła Prawników Studentów USB], Wilno, dnia 11.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 117.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Rektor Uniwersytetu Stefana Batorego Witold Stankiewicz do Panów Kazimierza Kempnińskiego, Wacława Tarasiewicza, Wincentego Tymańskiego, Jana Iwaszkiewicza jako tymczasowo pełniących funkcje Zarządu Koła Prawników Studentów USB oraz do Zarządu Koła Prawników Studentów USB, obranego w głosowaniu w dniu 15 marca 1937 r., Wilno, dnia 2.VI.1937 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 120.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Sprawozdanie finansowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1934, Wilno, dnia 23.II.1935 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 159.

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie finansowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego
w Wilnie za rok 1935, Wilno, dnia 24.II.1936 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 131.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie kasowe Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego
w Wilnie za czas od 1.I.1937 r. do 1.I.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 59–61.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie ogólne z działalności Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana
Batorego za rok 1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 54.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie rachunkowo-kasowe [Koła Prawników Studentów Uniwersytetu
Stefana Batorego w Wilnie] za czas od 1.I.1938 do 31.XII.1938 r., LCVA, F. 175, ap. 15,
b. 87, k. 26.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB
w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 164.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie z działalności Zarządu Akademickiego Koła Prawników Studentów USB
w Wilnie 1934/1935, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 162–170.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie z działalności Zarządu Koła Prawników [Studentów Uniwersytetu
Stefana Batorego w Wilnie] za rok sprawozdawczy 1936/1937, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87,
k. 101–102.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów USB
za rok kalendarzowy 1934, LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 154–156.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy),
Sprawozdanie z ogólnej działalności Akademickiego Koła Prawników Studentów
Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok kalendarzowy 1935, LCVA, F. 175, ap. 15,
b. 87, k. 127–128.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Statut
Akademickiego Koła Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie,
LCVA, F. 175, ap. 15, b. 87, k. 75–84.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Wykaz
członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na dzień 1 lutego 1936 r., LCVA,
F. 175, ap. 15, b. 87, k. 132–147.
- Lietuvos centrinis valstybės archyvas (Państwowe Archiwum Centralne Litwy), Wykaz
członków Koła Prawników Studentów USB w Wilnie na dzień 1 stycznia 1938 r., LCVA,
F. 175, ap. 15, b. 87, k. 63–73.

Źródła drukowane

Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze litewskie w grudniu 1939 roku: dokumenty i materiały, zebrał i wstępem opatrzył Piotr Łossowski, Warszawa 1991.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 30 kwietnia 1933 r. o stowarzyszeniach akademickich (Dz.U. 1933 nr 30, poz. 259).

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1937 r. o stowarzyszeniach akademickich (Dz.U. 1937 nr 78, poz. 572).

Sprawozdanie z działalności za rok akademicki 1926/1927 nadesłały następujące organizacje [akademickie koła studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie], „Alma Mater Vilnensis” 1927, z. 6, s. 29–34.

Literatura

Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI–XXI amžiai). Kolektyvinė monografija, Vilnius 2016.

Dąbrowski Wojciech, *Zamiast kroniki*, „Alma Mater Vilnensis” 1933, z. 11, s. 109–111.

Dobkowski Jarosław, *Jerzy Karol Panejko (1886–1973) – zarys biografii*, „Studia Prawnoustrojowe” 2014, nr 26, s. 47–62.

Gawrońska-Garstka Magdalena, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł*, Poznań 2016.

Gumowska Eugenia, *Moje studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. Ludwik Piechnik, Kazimierz Puchowski, Kraków 1996, s. 104–109.

Izdebski Hubert, *Wyśtouch Seweryn (19 III 1900 Pirkowicze koło Drohiczyzna – 28 II 1968 Wrocław)*, [w:] *Słownik historyków polskich*, red. Maria Prosińska-Jackl, Warszawa 1994.

Jastrzębski Jarosław, *Reforma szkolnictwa akademickiego z 1933 roku. Zmiany w organizacji uczelni*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2010–2011, t. 7, s. 255–272.

Jaworski Iwo, *Wydział prawa i nauk społecznych USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, red. Zygmunt Hartung, Tadeusz Łopalewski, Janusz Ostrowski, Wiktor Piotrowicz, Wilno 1929, s. 253–272.

Juchniewicz Tadeusz, Pluta Przemysław, Witold Świda. *Przyczynek do dziejów wileńskich przyszłego Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2018, t. 18, s. 439–450.

Kelsen Hans, *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego (o rozwinięciu nauki o normie prawnej)*, t. 1, Wilno 1935.

Komarnicki Wacław (1891–1954) *prawnik, polityk*, [w:] *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej*, t. 1: *Wileński Słownik Biograficzny*, red. Henryk Dubowik, Jan Malinowski, Bydgoszcz 2002.

- Kornat Marek, Sukiennicki Wiktor (1901–1983), *prawnik, historyk, sowietolog*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 45/3, z. 186, Warszawa–Kraków 2008, s. 397–398.
- Kornat Marek, Swianiewicz (Świaniewicz) Stanisław (1899–1997), *ekonomista, sowietolog, publicysta*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46/1, z. 188, Warszawa–Kraków 2009, s. 124–129.
- Łossowski Piotr, *Litwa a sprawy polskie 1939–1940*, Warszawa 1985.
- Marcinkevičius Juozas, *Retorsijos prieš Vilniaus lietuvių visuomeninės organizacijos buržuazinės – dvarininkinės Lenkijos okupacijos metais*, [w:] *Vilniui 650 metų*, red. kolegija: Bronius Vaitkevičius (atsakingasis redaktorius), Mečislovas Jučas, Henrikas Šadžius, Vilnius 1976, s. 131–144.
- Pasierbska Helena, *Ponary. Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941–1944)*, Warszawa 1993.
- Petrauskienė Irena, *Lenkijos valdžios antilietuviška politika Vilniuje 1935–1939 m.*, [w:] *Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*, red. Vacys Milius (pirmininkas), Kazimieras Garšva, Nijolė Laurinkienė, Mindaugas Tamošiūnas, Vilnius 1992, s. 72–98.
- Pigoń Stanisław, *Koła naukowe studentów USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, red. Zygmunt Hartung, Tadeusz Łopalewski, Janusz Ostrowski, Wiktor Piotrowicz, Wilno 1929, s. 595–614.
- Roszkowski Wojciech (Andrzej Albert), *Historia Polski 1914–1993*, wyd. trzecie rozszerzone, Warszawa 1994.
- Srebrakowski Aleksander, *Polacy w Litewskiej SRR 1944–1989*, Toruń 2002.
- Święicki Andrzej, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego i jego spuścizna*, [w:] *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. Ludwik Piechnik, Kazimierz Puchowski, Kraków 1996, s. 94–103.
- Tomkiewicz Monika, *Zbrodnia w Ponarach 1941–1944*, Warszawa 2008.
- Truska Ludas, Kancevičius Vytautas, *Lietuva Stalino ir Hitlerio sandėrio verpetuose: 1939–1940 m. rugpjūtis 3 d. politinių įvykių kronika*, Vilnius 1990.
- Urbšys Juozas, *Lietuva lemtingaisiais 1939–1940 metais*, Vilnius 1988.
- Vadapalas Vilenas, *Vilniaus klausimas ir tarptautinė teisė*, [w:] *Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*, Vacys Milius (pirmininkas), Kazimieras Garšva, Nijolė Laurinkienė, Mindaugas Tamošiūnas, Vilnius 1992, s. 45–64.
- Vidmantas Edvardas, *Rytų Lietuvos lietuvių lenkinimas per bažnyčias XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje*, [w:] *Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*, red. Vacys Milius (pirmininkas), Kazimieras Garšva, Nijolė Laurinkienė, Mindaugas Tamošiūnas, Vilnius 1992, s. 30–35.
- Wardzyńska Maria, *Sytuacja ludności polskiej w Generalnym Komisariacie Litwy, czerwiec 1941 – lipiec 1944*, Warszawa 1993.

► STRESZCZENIE

Akademickie Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Akademickie Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie działało z przerwami w latach 1919–1939. Miało na celu ułatwienie członkom Koła pracy naukowej, niesienie im pomocy oraz pielęgnowanie życia koleżeńskiego. W tym celu Koło organizowało zebrania naukowe z referatami, utrzymywało bibliotekę i czytelnię, wydawało skrypty według wykładów profesorów oraz dwutomowe dzieło Hansa Kelsena *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego*, organizowało turnieje krasomówcze, imprezy towarzyskie, zwiedzanie instytucji sądowniczych i karnych, na przykład urzędu śledczego, sądu okręgowego i sądu apelacyjnego. W celu usprawnienia działalności powoływało komisje i sekcje Koła, takie jak: Komisja Wydawnicza, Sekcja Wydawnicza, Sekcja Imprez i Sekcja Samopomocowa, Sekcja Wydawnictw Naukowych, Sekcja Litograficzna, Sekcja Imprez Naukowych.

Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie miało w 1935 roku 464 członków, w 1936 roku – 537, w 1938 roku – 712. Członkowie na zebraniu walnym wybierali spośród siebie zarząd, komisję rewizyjną i sąd koleżeński. Prezesami Koła w latach 1933–1939 byli kolejno: Tadeusz Wolski, Kazimierz Piechowicz, Benedykt Kieńć, Andrzej Święicki, Bronisław Świątnicki, Mieczysław Bukraba, Tadeusz Korzeniowski, kuratorami: prof. Wacław Komarnicki, prof. Jerzy Panejko, doc. dr Andrzej Mycielski, zastępcą kuratora – doc. dr Witold Świda.

Koło Prawników Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie odegrało ważną rolę w pogłębianiu wiedzy prawniczej, rozbudzeniu zainteresowania studentów badaniami naukowymi, wyrobieniu nawyków pracy społecznej, wychowaniu ich w duchu obywatelskim i patriotycznym.

► SUMMARY

Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University in Vilnius

Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University in Vilnius operated intermittently from 1919 to 1939. Its aim was to support the academic work of its members, provide assistance, and foster collegial life. For this purpose, the Circle organized scientific meetings with research presentations, maintained a library and a reading room, organized oratory tournaments, social events, and visits to judicial and penal institutions, such as an investigation office, a district court and a court of appeal. A key aspect of the Circle's activities was publishing transcripts of professors' lectures. Through the Circle's

efforts, a two-volume work by Hans Kelsen, *General theory of law and state*, was also published in Polish. To optimize its operations, the Circle established various committees and sections: the Publishing Committee, the Publishing Section, the Events Section and the Self-Help Section, the Scientific Publishing Section, the Lithography Section, the Scientific Events Section.

In 1935, the Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University in Vilnius had 464 members, increasing to 537 in 1936 and 712 in 1938. During the general meeting, members elected the board, an audit committee, and a peer court from within their ranks. Between 1933 and 1939, the Circle was led by the following presidents: Tadeusz Wolski, Kazimierz Piechowicz, Benedykt Kieńć, Andrzej Świącicki, Bronisław Świątnicki, Mieczysław Bukraba, Tadeusz Korzeniowski. The curators included Prof. Wacław Komarnicki, Prof. Jerzy Panejko, and Docent Dr. Andrzej Mycielski, with Docent Dr. Witold Świda serving as deputy curator.

The Students' Academic Circle of Lawyers of Stefan Batory University in Vilnius played a crucial role in fostering students' interest in academic research, encouraging social engagement, and instilling a sense of citizenship and patriotism.